

Analýza přístupu Francie k polygammnímu manželství jako islámskému institutu rodinného práva

Radovan Malachta*

Abstrakt: Počet osob, které pocházejí ze států ovlivněných islámským náboženstvím, se na evropském kontinentu z různých důvodů zvyšuje. V důsledku toho mohou být v evropských státech přítomny islámské instituty, které jsou právním řádům těchto států zakázány či neznámé, jako například polygammní manželství. Praktické zkušenosti jednotlivých států s polygamií se liší. Jedním ze států, který má takové zkušenosti, je Francie. Článek analyzuje francouzský přístup na základě zásadní judikatury i odborné literatury k polygammnímu manželství, a to od 50. let minulého století do současnosti. Článek se zaměřuje na uznání účinků polygammního manželství platně uzavřeného v zahraničí, jako je například právo na výživné, dědictví či pozůstatlostní důchod, a to s ohledem na případný rozpor s francouzským mezinárodním veřejným pořádkem. Článek se dále zabývá přizpůsobením francouzského hmotného práva, které je určeno pro monogammní manželství, na polygammní manželství. V závěrečných kapitolách je představen přístup další frankofonní země (Belgie) a možný význam pro Českou republiku.

Klíčová slova: polygamie, Francie, mezinárodní veřejný pořádek, výhrada veřejného pořádku, adaptace

Úvod

Přítomnost islámu ve Francii má dlouhou historii. První skupina muslimů, která vstoupila na geografické území dnešní Francie, se datuje do roku 716.¹ V dnešní době počet muslimů ve Francii dosahuje několika milionů. Přesná čísla nejsou známa, protože neexistuje žádná oficiální statistika náboženské příslušnosti. Absence takové statistiky je důsledkem francouzského ústavního principu oddělenosti státu od církve (poslední sčítání, které se dotazovalo na náboženskou příslušnost, se odehrálo v roce 1872).² Počet se pouze odhaduje na základě veřejných i soukromých statistik. Podle *Pew Research Center* žilo v roce 2016 ve Francii 5,72 milionů muslimů, což představuje 8,8 % francouzské populace.³ Francie v tomto ohledu obsazuje z evropských zemí první příčku z hlediska celkového počtu muslimů, a druhou příčku (po Kypru) z hlediska procentního zastoupení v populaci. Situace na Kypru je však odlišná, neboť zde historicky žijí kyperští Turkové.⁴

* JUDr. Bc. Radovan Malachta, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, doktorand na katedře mezinárodního a evropského práva. Email: malachta@mail.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8428-2946>. Tento článek vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu *Analýza přístupu Francie a dalších vybraných evropských zemí k islámským institutům rodinného práva*, číslo MUNI/A/1696/2020 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2021.

1 CLEMENT, Jean-François. L'Islam en France. In: ÉTIENNE, Bruno (ed.). *L'Islam en France*. Paris: Éditions du centre national de la recherche scientifique, 1990, s. 89.

2 BOYER, Alain. La diversité et la place de l'islam en France après 1945. In: ARKOUN, Mohammed. *Historie de l'islam et des musulmans en France du Moyen Âge à nos jours*. Paris: Albin Michel, 2006, s. 773.

3 HACKETT, Conrad. 5 facts about the Muslim population in Europe. In: *Pew Research Center* [online]. 29. 11. 2017 [cit. 2021-09-29]. Dostupné z: <<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/11/29/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/>>.

4 Ibidem.

Hlavním důvodem zvýšení počtu muslimů v Evropě v letech 2010 až 2016 o více jak 6 milionů byla migrace. Byly vypracovány tři scénáře vývoje počtu muslimů v Evropě, které předpokládaly dva hlavní faktory – migraci a přirozený přírůstek.⁵ Nicméně k dubnu 2022 nejsou dostupná statistická data, která by ukázala, jak se změnil počet muslimů v Evropě od roku 2016. Ačkoliv migrační krize pokračovala i po roce 2016, příliv migrantů byl zpomalen v důsledku pandemie koronaviru a omezených možností pohybu osob přes hranice. Migrace z muslimských zemí však probíhá nadále – z událostí roku 2021 stojí za zmínku převzetí moci Tálibánem v Afghánistánu, v jehož důsledku někteří Afghánci uprchli do zahraničí. Potřeba je také počítat s přirozeným přírůstkem.

Muslimové mají odlišnou kulturu, než která je tradičně spojena s evropským kontinentem. Mají jiné náboženství, jiné společenské zvyky a tradice, což se promítá i do jejich právní kultury. V této souvislosti můžeme hovořit o střetu evropské právní kultury a islámské právní kultury. Muslimům jsou známy takové instituty, které jsou v Evropě zakázané či dokonce neznámé. Oblastí, ve které se obě zmíněné právní kultury významně liší, je rodinné manželské právo. Jako příklad lze uvést polygamní manželství. Zatímco v Evropě je manželství tvořeno výlučně dvěma osobami, v islámském právu je přípustná polygamie. Polygamní manželství bylo vybráno pro rozbor v tomto článku.

Polygamní manželství bude analyzováno primárně pohledem francouzského přístupu, a to z důvodu, že Francie je země, ve které se v současnosti vyskytuje největší komunita muslimů a rovněž historicky má zkušenost s přítomností muslimů na svém území (kromě výše zmíněné migrace plyne zkušenost s muslimy ze zemí bývalých francouzských kolonií, jako jsou například Alžírsko, Maroko, Mali, Senegal či Mauritanie).⁶ Vzhledem k tomu, že přítomnost muslimů v Evropě se nedotýká jen Francie, bude pro srovnání polygamní manželství stručně analyzováno také pohledem jiné frankofonní země – Belgie.

Česká republika nemá doposud rozhodnutí soudních orgánů, jak nahlížet na tento institut, pokud polygamní manželství bude uzavřeno v zahraničí. Rovněž neexistuje v českém právním prostředí odborná literatura, která by do hloubky uvedené analyzovala. Cílem článku je tak představit zacházení s polygamním manželstvím z pohledu mezinárodního práva soukromého. Základními možnostmi jsou uznat takový svazek, nebo jej neuznat či jej v nějaké míře nebo v nějakých situacích tolerovat. Tolerance záleží na tom, do jaké míry představuje polygamní manželství, respektive dílčí nároky plynoucí z takového manželství, rozpor s veřejným pořádkem státu, před jehož orgány se daný spor či otázka dostane. Z uvedeného důvodu článek obrací pozornost na země, které se zabývaly polygamním manželstvím. Dílčími cíli jsou 1) uvést situace, ve kterých polygamní manželství nebo nároky z něj plynoucí nepředstavují zjevný rozpor s veřejným pořádkem; 2) analyzovat, jakým způsobem by měly být aplikovány právní normy evropských států, které jsou určeny pro monogamní manželství, v situacích, ve kterých bude nárok plynoucí pro polygamní manžele příznán.

1. Polygamní manželství, veřejný pořádek – pojem

Polygamní manželství je manželství jedné osoby s více osobami opačného pohlaví. Rozlišována je polygynie, tedy svazek jednoho muže a více žen, a polyandrie, což je svazek

⁵ Ibidem.

⁶ EDWIGE, Rude-Antoine. La validité et la réception de l'union polygamique par l'ordre juridique français: une question théorique controversée. *Journal des anthropologues*. 1997, n°. 71, bod 1.

jedné ženy a více mužů. Polyandrie je velmi vzácná, čtenější je polygynie.⁷ Nicméně ani ta není tolik častá, jak by se mohlo zdát. Údaje se odlišují. Zatímco starší zdroj udává, že 60 až 80 % manželství v polygamních společnostech je monogamních (*a contrario* 20 až 40 % manželství je polygamních),⁸ jiné zdroje uvádí, že polygamních manželství je do 12 % ze všech manželství v arabském světě.⁹ Podle *Pew Research Center* a čísel uveřejněných v roce 2019 na základě analýzy v letech 2010 až 2018 žijí 2 % celkové světové populace v polygamních domácnostech, nejvíce pak v subsaharské Africe, kde v průměru 11 % populace žije v polygamním uspořádání (Burkina Faso 36 %, Mali 34 %, Nigérie 28 %). Zajímavostí je, že v zemích severní Afriky, jejichž občané se dostávají před francouzské soudy ohledně řízení ve věcech polygamie, není statistika dostupná (Maroko, Libye), nebo dosahuje méně jak půl procenta (Alžírsko).¹⁰ V samotné Francii nejsou rovněž vedeny statistiky, kolika osob se polygamie dotýká. Dostupná čísla se odvolávají na starší zprávu francouzské Národní poradní komise pro lidská práva z roku 2006, která odhadla až 20 000 polygamních rodin na území Francie, tj. polygamie se mohla tehdy dotýkat až 180 000 osob včetně dětí narozených v těchto rodinách, což odpovídalo přibližně 0,3 % francouzské populace.¹¹

Pro účely tohoto článku užívám souhrnný název polygamie. Tu je vhodné odlišit od významu pojmu bigamie. Polygamie bývá s bigamií zaměňována, přesto mezi pojmy rozdíl existuje. Polygamní osoba je osoba, která může uzavřít vícero manželství, protože jí to dovoluje její osobní statut (právní řád, kterým se řídí mimo jiné otázky právní osobnosti a svéprávnosti, mezi nimi i způsobilost osob uzavřít manželství). Bigamní osoba je osoba, která uzavře druhé manželství, aniž by bylo rozvedeno její první manželství, přičemž právní řád, kterým se řídí osobní statut, stojí na principu monogamie.¹²

Princip monogamie je historicky spojován s křesťanstvím jako náboženstvím převládajícím v Evropě.¹³ Všechny smluvní státy Evropské úmluvy o lidských právech povolují bez výjimky pouze monogamii.¹⁴ Zacházení s polygamií na evropském kontinentě znamená konfrontaci s veřejným pořádkem ve smyslu mezinárodního práva soukromého. Pokud by nenastal civilizační konflikt (monogamie a křesťanství na straně jedné, polygamie a islám na straně druhé), polygamie by nevyvolala onu konfrontaci s veřejným pořádkem. Nutno podotknout, že tento konflikt je představitelný na evropském kontinentě, kde převažujícím náboženstvím je křesťanství a výlučným principem je monogamie.

⁷ FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*. *Répertoire de droit international*. 2013, bod 1.

⁸ HILT, Patrice. *Le couple et la convention européenne des droits de l'homme*. Aix-en-Provence: Presses universitaires d'Aix-Marseille, 2004, bod 271. Zdroj výslovně neuvádí, zda se jedná o statistiku jen v arabských zemích. Uvádí obecně „polygamních společností“. Vzhledem k zaměření zdroje na analýzu francouzského přístupu se domnívám, že se bude jednat o statistiku nikoliv všech polygamních společností na světě, ale zřejmě těch, které měly či mají vazbu na Francii.

⁹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Praha: Leges, 2013, s. 77.

¹⁰ KRAMER, Stephanie. *Polygamy is rare around the world and mostly confined to a few regions*. In: *Pew Research Center* [online]. 7. 12. 2020 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: <<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/12/07/polygamy-is-rare-around-the-world-and-mostly-confined-to-a-few-regions/>>.

¹¹ Étude et propositions: la polygamie en France. In: *Commission nationale consultative des droits de l'homme* [online]. 9. 3. 2006 [cit. 2021-12-29]. Dostupné z: <<https://www.cncdh.fr/sites/default/files/rapportpolygamie.pdf>>.

¹² EDWIGE, Rude-Antoine. *La validité et la réception de l'union polygamique par l'ordre juridique français: une question théorique controversée*, bod 3.

¹³ FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, bod 6; HILT, Patrice. *Le couple et la convention européenne des droits de l'homme*, bod 260.

¹⁴ HILT, Patrice. *Le couple et la convention européenne des droits de l'homme*, bod 259.

O tomto konfliktu nelze hovořit v některých afrických zemích, kde je polygamie praktikována bez ohledu na náboženství. Například v Čadu žije v polygamiím uspořádání 15 % jeho obyvatel, z nichž 21 % vyznává křesťanství. V Burkině Faso 24 % osob žijících v polygamiím manželství jsou křesťané.¹⁵ Obě zmíněné země byly současně francouzskými koloniemi. Při tvrzení ohledně civilizačního konfliktu je potřeba tak zohlednit teritoriální a historicko-sociální aspekty.

V rámci evropského kontinentu polygamie odporuje jedné ze základních koncepcí, kterou je právě princip monogamie.¹⁶ Lze se setkat s tvrzením, že zatímco v některých státech je monogamie základní princip, v jiných zemích je polygamie takovým principem.¹⁷ Je otázkou, do jaké míry je toto tvrzení z konce osmdesátých let minulého století použitelné v dnešní době. Podmínky pro uzavírání polygamií manželství se zpřísňují. Některé země polygamií zakázaly, a to již v docela dávné době (Tunisko v roce 1956).¹⁸ V Maroku polygamie zakázána není, mimo jiné z obav faktické nelegální polygamie, nicméně je povolena jen za určitých podmínek (například je potřeba povolení soudu, které bude uděleno, pokud soud bude přesvědčen, že manžel se bude chovat k druhé manželce a dětem stejně spravedlivě a rovnocenně jako k první ženě; nebo první manželka může manželství podmínit tím, že se muž zdrží uzavírání dalších manželství, případně by měla být první manželce dána možnost požádat o rozvod, pokud se její manžel ožení s druhou ženou).¹⁹ V Alžírsku oba manželé mohou stanovit podmínky ohledně polygamie v manželské smlouvě či smlouvě pozdější.²⁰ I v zemích, kde je polygamie poměrně rozšířená, jako Mali, je umožněna volba monogamie, která je nenávratná, aniž by manželka odsouhlasila něco jiného.²¹ V řadě muslimských zemí je polygamie tedy povolena, ale právní předpisy těchto muslimských států ji určitým způsobem omezují či kladou podmínky pro to, aby muž mohl takový svazek uzavřít. Proto nelze tvrdit, že polygamie je zásadním principem v některých státech a nelze ji stavět do kontrastu s monogamií v muslimských státech. Tyto státy monogamií samozřejmě umožňují a podle dostupných statistik *Pew Research Center*²² jsou monogamií svazky v těchto státech převažující.

Jak bylo naznačeno, polygamie je v rozporu se základní koncepcí monogamie, která převládá v Evropě. Polygamie tak může vyvolat konfrontaci s veřejným pořádkem jednotlivých evropských zemí. Veřejný pořádek se nicméně neuplatňuje vůči všem aspektům polygamií manželství. Je potřeba rozlišit od sebe platnost polygamií manželství uzavřeného v zahraničí a jeho účinky, které může vyvolat ve státě fóra. V rozporu s veřej-

¹⁵ KRAMER, Stephanie. Polygamy is rare around the world and mostly confined to a few regions. In: *Pew Research Center* [online]. 7. 12. 2020 [cit. 2021-05-03]. Dostupné z: <<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/12/07/polygamy-is-rare-around-the-world-and-mostly-confined-to-a-few-regions/>>.

¹⁶ FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, bod 7.

¹⁷ PARRA-ARANGUREN, Gonzalo. General course of private international law: selected problems. In: *Recueil des cours 1988*. Dordrecht – Boston – London: Martinus Nijhoff Publishers, 1989, Vol. 210, s. 91.

¹⁸ Článek 18 tuniského zákona o osobním statutu. In: *ILO* [online]. 2012 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <<https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/73374/74946/F-1287339442/TUN-73374.pdf>>.

¹⁹ Preamble bod 4 a články 40 až 42 marockého zákona o rodině. In: *Právní a soudní portál Ministerstva spravedlnosti Marockého království* [online]. Konsolidovaná verze z dne 4. 2. 2016 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <<https://adala.justice.gov.ma/production/legislation/fr/Nouveautes/Code%20de%20la%20Famille.pdf>>.

²⁰ Článek 19 alžírského zákona o rodině. In: *Generální sekretariát vlády Alžírské demokratické a lidové republiky* [online]. Verze z roku 2005 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <<https://www.joradp.dz/trv/ffam.pdf>>.

²¹ FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, bod 5.

²² Viz výše poznámku pod čarou č. 10.

ným pořádkem není, alespoň ve Francii, tzv. potenciálně polygamní manželství. Jedná se o manželství, které je ve skutečnosti monogamní, ale muž je způsobilý podle svého práva uzavřít další manželství, i když k tomu nemusí ve skutečnosti dojít.²³

Ze zajímavosti doplním, že onen rozpor může nastat i opačně – tj. něco, co bude v souladu s právními předpisy evropských zemí, ale bude v rozporu s veřejným pořádkem muslimských zemí. Jako příklad je uváděna situace, ve které muslimská žena uzavře manželství v Evropě s nemuslimským mužem. Takového svazku by se v islámu dovolávat nemohla a vedlo by to k odmítnutí manželství.²⁴ Zákaz takového sňatku vyplývá z Koránu a v případě jeho uzavření by bylo manželství absolutně neplatné.²⁵ Možná se nejedná přímo o veřejný pořádek dané muslimské země, ale spíše o zákaz plynoucí z Koránu, nicméně důsledky jsou stejné – manželství nebude uznáno. Tím se dostávám k podstatě veřejného pořádku.

Veřejným pořádkem v tomto článku se rozumí institut mezinárodního práva soukromého. Ten může být uplatněn v rovině kolizní a procesní. Kolizní veřejný pořádek se aplikuje tehdy, pokud soud (či jiný orgán) má na základě kolizní normy použít ustanovení cizího práva, přičemž toto ustanovení se zjevně přičí veřejnému pořádku. Takové ustanovení soud nepoužije, protože odporuje zásadě právního řádu, na které je potřeba bezvýhradně trvat. Procesní veřejný pořádek představuje důvod pro odepření uznání například cizího rozhodnutí či cizích veřejných listin.²⁶ V oblasti polygamního manželství připadá v úvahu aplikace obou zmíněných podob institutu veřejného pořádku.

Jelikož článek analyzuje primárně francouzský přístup, je potřeba stručně uvést pojetí veřejného pořádku ve francouzském právu. Rozlišováno je mezi národním veřejným pořádkem (*ordre public interne*) a mezinárodním veřejným pořádkem (*ordre public international*). Vnitrostátní veřejný pořádek zahrnuje kogentní normy právního řádu, tedy ty, které nemohou být měněny dohodou stran. Aplikuje se pouze ve vnitrostátních právních vztazích. Mezinárodní veřejný pořádek je aplikován ve vztazích s mezinárodním prvkem.²⁷ Současně ale mezinárodní veřejný pořádek zůstává institutem národním, protože chrání nejdůležitější hodnoty francouzského práva,²⁸ tedy zásady francouzského právního řádu, na kterých je potřeba bezvýhradně trvat. Platí, že to, co je vnitrostátním veřejným pořádkem, nemusí být nutně také mezinárodním veřejným pořádkem. Dále platí, že to, co je mezinárodním veřejným pořádkem, musí být současně také vnitrostátním veřejným pořádkem.²⁹ Jinými slovy, mezinárodní veřejný pořádek je užší než vnitrostátní veřejný pořádek. Dělení je uvedeno proto, že některé státy, včetně České republiky, mohou používat pojem mezinárodní veřejný pořádek v jiném významu.³⁰

²³ FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, bod 12.

²⁴ DÉPREZ, Jean. *Droit international privé et conflits de civilisations. Aspects méthodologiques*. In: *Recueil des cours 1988*. Dordrecht – Boston – London: Martinus Nijhoff Publishers, 1990, Vol. 211, s. 105.

²⁵ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*, s. 99.

²⁶ ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 176.

²⁷ CLAVEL, Sandrine. *Droit international privé*. 5e édition. Paris: Dalloz, 2018, s. 156–157.

²⁸ GUILLAUMÉ, Johanna. *Ordre public international – Notion d'ordre public international*. *JurisClasseur Droit international*, 2018, fasc. 534–10, s. 4.

²⁹ GUILLAUMÉ, Johanna. *Le droit international privé en tableaux*. Paris: Ellipses, 2017, s. 77.

³⁰ Srov. např. KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 192; DRLIČKOVÁ, Klára. *Vliv legis arbitri na uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 157–159; BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 504 an.

2. Uzavření polygamního manželství

Francie není v rámci Evropy žádnou výjimkou. Jednou ze zásad francouzského právního řádu je monogamie. Článek 147 francouzského občanského zákoníku stanoví, že nelze uzavřít druhé manželství, aniž by první bylo zrušeno.³¹ Není možné uzavřít polygamní manželství před francouzskými orgány, i když vnitrostátní právní předpisy dotyčných osob povolují polygamii na základě jejich osobního statutu (a toto právo se aplikuje na základě kolizní normy). V takovém případě se určené cizí právo vyloučí prostřednictvím výhrady veřejného pořádku.³² V rovině veřejnoprávní je uzavření druhého manželství ve Francii skutkovou podstatou, která naplňuje znaky trestného činu.³³

Rovněž není přípustné, aby francouzský občan uzavřel druhé manželství v zemi, která polygamii povoluje. To zakazuje francouzský trestní zákoník, podle kterého francouzské trestní právo se aplikuje na všechny trestné činy spáchané francouzským státním příslušníkem mimo území republiky.³⁴

Možnost uzavřít polygamní manželství je záležitostí osobního práva (*loi personnelle*) obou osob, které vstupují do manželství. Jinými slovy, osobní statut (budoucího) manžela i osobní statut (budoucí) manželky musí povolovat uzavření druhého manželství. Odmítnuto bylo zvažování práva, kterým se řídí účinky prvního manželství, respektive osobní statut všech zúčastněných osob (nejen tedy manžela a budoucí druhé manželky, ale i první manželky), stejně tak pozitivní právo nepřipouští autonomii vůle stran v této oblasti.³⁵

Polygamní manželství jako takové nemůže být ve Francii uznáno, ale je možné přiznat nějaké účinky polygamního manželství či nároky, které plynou manželům z takového svazku. Aby uznání účinků ve Francii mohlo být připuštěno, musí být manželství platně uzavřeno v zahraničí (čili je potřeba, aby vnitrostátní cizí právo, kterým se řídilo uzavření manželství, potvrdilo platnost takového svazku). Uznání ve Francii je ovlivněno přijetím koncepce tzv. oslabených účinků veřejného pořádku (*un effet atténué de l'ordre public*), jehož aplikace je podmíněna vzdáleností fóra, ve kterém došlo k uzavření polygamního manželství, a respektováním práv platně nabytých v zahraničí. Uznání ovšem nezaručuje respektování všech účinků, které polygamní manželství má podle práva státu, ve kterém bylo manželství uzavřeno.³⁶

3. Účinky polygamního manželství – vývoj ve 20. století

Jedním z návrhů bylo, aby se uznávaly účinky polygamního manželství platně uzavřeného v zahraničí bez ohledu na to, zda se jedná o účinky majetkové či nemajetkové povahy. Plné uznání a ztotožnění následků polygamního manželství s monogamním manželstvím bylo odmítnuto. V situacích, ve kterých se jedná o majetková práva, která se dotýkají jen

³¹ Článek 147 francouzského občanského zákoníku.

³² HILT, Patrice. *Le couple et la convention européenne des droits de l'homme*, bod 262; EDWIGE, Rude-Antoine. *La validité et la réception de l'union polygamique par l'ordre juridique français: une question théorique controversée*, bod 9.

³³ FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, body 15 an.; EDWIGE, Rude-Antoine. *La validité et la réception de l'union polygamique par l'ordre juridique français: une question théorique controversée*, bod 10.

³⁴ Článek 113-6 francouzského trestního zákoníku; FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, bod 22.

³⁵ FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, body 26–27, 30. Viz také JOUBERT, Natalie. *La notion de liens suffisants avec l'ordre juridique (Inlandsbeziehung) en droit international privé*. Dijon: Credimi, 2007, s. 221–222.

³⁶ FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, body 33–34.

polygamního manželství, je francouzské právo neutrálnější a snaží se přizpůsobit své hmotněprávní normy polygamnímu manželství.³⁷

Ovšem i francouzský přístup zaznamenal v této otázce vývoj a argumentace francouzského Kasačního soudu se postupem času měnila. V 50. letech minulého století Kasační soud prosadil v praxi koncept oslabených účinků veřejného pořádku.³⁸ Základní myšlenka konceptu zní: „*Reakce oproti ustanovení, které je v rozporu s veřejným pořádkem, není stejná. Liší se podle toho, zda brání nabytí práva ve Francii, nebo zda se jedná o otázku vyvolání účinků ve Francii práva nabytého v zahraničí bez podvodu.*“³⁹ Pokud by bylo uzavřeno na území Francie polygamní manželství mezi osobami, jejichž osobní statut povoluje polygamii, pak se jedná o vytvoření situace (nabytí práva) ve Francii a byla by aplikována výhrada veřejného pořádku. Francouzské orgány by se podílely na vzniku zakázané situace, přičemž tato situace by vykazovala dostatečně intenzivní vztah k francouzskému území. Naopak koncept oslabených účinků veřejného pořádku je obecně aplikován tehdy, pokud má posuzovaná situace vzdálenější vztah od fóra (zde od území Francie), respektive intenzita případu k území fóra je slabší, ať již z hlediska časového či teritoriálního. V takovém případě ohrožení hodnot, na kterých je potřeba bezvýhradně trvat v daném právním řádu, není tak vysoké. Jedná se typicky o situace, ve kterých je polygamní manželství platně uzavřeno v zahraničí a ve Francii mají být uznány některé účinky polygamního manželství, nikoliv polygamní manželství samo o sobě. Situace vykazuje nižší intenzitu k francouzskému území. Pokud francouzské soudy dospějí k tomu, že manželství bylo platně uzavřeno v zahraničí, musí následně případ od případu ověřit, zda účinek, který polygamní manželství vyvolá, není v rozporu s veřejným pořádkem.⁴⁰

V oblasti polygamního manželství byl koncept oslabených účinků poprvé aplikován v roce 1958 v případě nazývaném *Chemouni*. Ačkoliv se jedná o případ, ve kterém muž není muslimem, nýbrž židovského vyznání, považují tento případ za nutné uvést, a to s ohledem na první případ aplikace oslabených účinků veřejného pořádku u polygamie a také s ohledem na další vývoj a přístup k polygamnímu manželství, protože obdobný skutkový stav byl v následujících letech u jiného případu řešen jinak.

³⁷ Ibidem, bod 37.

³⁸ Uvedený koncept oslabených účinků veřejného pořádku je starší a netýká se jen polygamie. Nejčastěji je však aplikován v oblasti rodinného práva. Významné je rozhodnutí francouzského Kasačního soudu již z roku 1860. Rozvedená žena anglické státní příslušnosti chtěla uzavřít nové manželství ve Francii. Ve Francii však tehdy rozvod nebyl povolen a z pohledu francouzského práva se tak jednalo o zakázaný institut. Nicméně Kasační soud rozhodl, že rozvod, který nastal v Anglii, a jeho účinky musí být respektovány ve Francii. Francouzský soud nemůže sám rozhodnout ve věci rozvodu, ale musí ve Francii přijmout důsledky rozvodu prohlášeného v zahraničí. Srov. LAGARDE, Paul. Public Policy. In: KURT, Lipstein (ed.). *International Encyclopedia of Comparative Law*. Tübingen: J. C. Mohr, 1991, Vol. 3, s. 38 a literatura tam citovaná. Jinými slovy, francouzský veřejný pořádek nemůže bránit účinkům práv, která byla platně nabytá v zahraničí, ačkoliv by jinak bránil nabytí takových práv ve Francii. Jsou však uznávána pouze práva, která byla v zahraničí řádně nabyta, tj. v souladu s rozhodným právem určeným podle kolizních norem. Viz BATIFFOL, Henri. *Droit international privé*. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1970, s. 435–437. Jak můžeme vidět, koncept byl aplikován již v šedesátých letech 19. století, nicméně výrazněji byl prosazen až v padesátých letech 20. století. V těchto letech francouzský Kasační soud naformuloval základní myšlenku, a to v rozhodnutí ve věci Rivière, ve které se jednalo o rozvod manželství dohodou v zahraničí, přičemž ve Francii byl rozvod dohodou zakázán.

³⁹ COUR DE CASSATION. L'ordre public. In: *Rapport annuel 2013*. Paris: La documentation française, 2013, s. 129. Tato podstata byla naformulována v rozhodnutí ve věci Rivière „*La réaction à l'encontre d'une disposition contraire à l'ordre public n'est pas la même suivant qu'elle met obstacle à l'acquisition d'un droit en France, ou suivant qu'il s'agit de laisser produire en France les effets d'un droit acquis sans fraude à l'étranger.*“

⁴⁰ JOUBERT, Natalie. *La notion de liens suffisants avec l'ordre juridique (Inlandsbeziehung) en droit international privé*, s. 223.

Chemouni byl tuniský izraelita, který byl od roku 1940 ženatý s Francouzkou, a i přesto v roce 1945 uzavřel v Tunisku druhé manželství s tuniskou ženou. S oběma ženami se usadil ve Francii, přičemž druhou manželku opustil, aby žil pouze s první ženou. Druhá manželka požadovala před francouzskou jurisdikcí, aby jí Chemouni platil výživné. Soudy nižšího stupně odmítly použít tuniské právo, které by bylo aplikovatelné na základě kolizních norem a přiznávalo by druhé manželce výživné, neboť takové právo je v rozporu s francouzským mezinárodním veřejným pořádkem. Kasační soud nicméně rozhodl, že nárok druhé manželky spočívá pouze v tom, aby jí bylo přiznáno ve Francii výživné, které jí vyplývá z postavení manželky, přičemž toto postavení získala bez podvodu a v souladu s rozhodným tuniským právem. Státní příslušník Tuniska neztrácí svůj osobní statut tím, že se usídí ve Francii. Z uvedených důvodů Kasační soud zrušil napadený rozsudek, přičemž v úvodu svého rozhodnutí ocitoval výše vymezenou myšlenku oslabeného veřejného pořádku.⁴¹ V této situaci se tak nejednalo o rozpor s francouzským mezinárodním veřejným pořádkem.

Dalším známým případem je případ nazývaný *Beneddouche* z roku 1980. Jednalo se o muže alžírské národnosti, který se v Alžírsku v roce 1936 oženil s Alžířankou, se kterou měl sedm dětí. S rodinou se přestěhoval do Francie, kde získal do svého vlastnictví nemovitý majetek. Vrátil se do Alžírsku, kde v roce 1969 uzavřel druhé manželství s jinou Alžířankou, se kterou měl dvě děti. Druhé manželství mohlo být uzavřeno, protože uzavření umožňoval osobní statut manželů (oba byli Alžířané; alžírský právní řád povoluje polygamii). V roce 1974 muž zemřel. Soud nižšího stupně rozhodl, že první i druhá manželka a jejich děti mají právo dědit nemovitý majetek ve Francii. Rozhodnutí bylo jednou stranou napadeno opravným prostředkem, neboť alžírské právo se nemělo aplikovat ve jménu francouzské koncepce mezinárodního veřejného pořádku, protože alžírské právo umožňuje polygamní manželství a uznává druhou manželku. Kasační soud nicméně uvedené zamítl. Zopakoval ve svém rozhodnutí základní myšlenku konceptu oslabených účinků veřejného pořádku. Soud se při uznání nezabýval platností polygamního manželství (platnost na základě kolizních norem musel posoudit podle alžírského práva), ale hodnotil účinky uzavřeného manželství, které nastávají ve Francii (zde konkrétně dědické nároky podle francouzského práva, které bylo určeno jako právo rozhodné pro dědictví nemovitého majetku). Závěr byl takový, že polygamní manželství je v souladu s osobním statutem stran. Druhá manželka a její děti tak mohou uplatňovat práva přiznaná francouzským právem stejně tak jako první manželka a její děti.⁴²

Koncept oslabených účinků veřejného pořádku zde hrál roli v oblasti kolizního práva bez ohledu na to, že polygamie jako taková představuje rozpor s francouzským mezinárodním veřejným pořádkem.⁴³ Pokud přiznáme dědické nároky (či nárok na výživné) více ženám, vyvstane následně otázka, zda francouzské právo (které je jinak určeno pro monogamní manželství) může být aplikováno na polygamní manželství. O aplikaci práva v takových situacích je pojednáno v kapitole 5.

⁴¹ Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 28. ledna 1958. In: *Interjurisnet* [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <http://www.interjurisnet.eu/html/dip/civ1_28_01_58.pdf>.

⁴² Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 3. ledna 1980, věc. č. 78–13.762. In: *Légifrance* [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007004780/>>.

⁴³ BUREAU, Dominique – MUIR WATT, Horatia. *Droit international privé*. 4e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2017, s. 565; PARISOT, Valérie. *Le droit international privé en schémas*. Paris: Ellipses, 2017, s. 118.

Změna přístupu francouzského Kasačního soudu nastala v roce 1988, kdy bylo rozhodnuto ve věci *Baaziz*. V této otázce se řešilo rozdělení důchodu zesnulého muže jeho dvěma pozůstalým manželkám. Muž francouzské státní příslušnosti s muslimským vyznáním uzavřel v roce 1954 první manželství s ženou francouzské státní příslušnosti ve Francii. Po nezávislosti Alžírsko na Francii získal muž alžírskou státní příslušnost a uzavřel v Alžírsku druhé manželství s Alžírčankou v souladu s alžírským právem. V roce 1978 muž zemřel. Případ se dostal ke Kasačnímu soudu dvakrát. Poprvé v roce 1982, kdy soud konstatoval, že druhé manželství je platné a může vyvolávat účinky ve Francii v té míře, v jaké nenarušuje mezinárodní veřejný pořádek. Současně bylo rozhodnuto, že pouze první manželka může být zapsána do úmrtního listu. Podruhé v roce 1988, kdy podle Kasačního soudu nelze použít na daný spor dvoustrannou smlouvu uzavřenou mezi Francií a Alžírskem z roku 1965, která stanovuje rozdělení důchodu pozůstalým manželkám rovným dílem. Bylo stanoveno, že polygamní manželství nemůže vyvolávat ve Francii účinky, pokud nejsou slučitelné s francouzským mezinárodním veřejným pořádkem. Francouzská koncepce výhrady veřejného pořádku brání tomu, aby polygamní manželství uzavřené mužem v zahraničí, který je již manželem Francouzky, mělo vůči této manželce účinky, zejména pokud účinky jsou v její neprospěch.⁴⁴

V případě *Baaziz* se objevila tendence chránit první manželku – Francouzku. Francouzská žena nemůže uzavřít manželství s mužem, který je již ženatý. Ale může se stát, že francouzská žena uzavře manželství s mužem, který se následně ožení podruhé s jinou ženou v zemi, které povoluje polygamii. Pak je nutné omezit ony účinky, které druhé manželství může vyvolat vůči první manželce.⁴⁵ Je zde posílena role mezinárodního veřejného pořádku v situacích, které mají úzkou vazbu na stát fóra. Ve Francii se tento typ veřejného pořádku označuje jako veřejný pořádek blízkosti (*ordre public de proximité*) – v případech, které mají úzké vazby na fórum, jsou požadavky mezinárodního veřejného pořádku zesíleny. Jinými slovy, princip, který není *in abstracto* považován za součást mezinárodního veřejného pořádku, se jím může stát, pokud má situace blízké vazby na Francii. Intenzita případu k francouzskému území je zde vyšší. Ve věci *Baaziz* byla vazba na Francii dána státní příslušností první manželky, která byla Francouzka.⁴⁶ Nad rámec příspěvku podotýkám, že ona vazba či kritérium blízkosti nejsou definovány a určují se pro různé situace *ad hoc*. V oblasti polygamie je to právě státní příslušnost první ženy.⁴⁷ Je otázkou, zda úzká vazba na Francii může být založena nikoliv na státní příslušnosti, ale na obvyklém bydlišti první manželky ve Francii. O tomto však francouzský Kasační soud nerozhodoval.⁴⁸

Od případu *Baaziz* by se francouzské soudy neměly zabývat povahou daného účinku, ale nevýhodou, která z toho vyplývá pro první francouzskou manželku. Většina účinků týkajících se práv druhé manželky může být odepřena a redukována, pokud vztah tvoří

⁴⁴ Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 6. července 1988, věc č. 85-12.743. In: *Légifrance* [online]. [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007083576/>>; EDWIGE, Rude-Antoine. *La validité et la réception de l'union polygamique par l'ordre juridique français: une question théorique controversée*, bod 13; JOUBERT, Natalie. *La notion de liens suffisants avec l'ordre juridique (Inlandsbeziehung) en droit international privé*, s. 226.

⁴⁵ EDWIGE, Rude-Antoine. *La validité et la réception de l'union polygamique par l'ordre juridique français: une question théorique controversée*, bod 13.

⁴⁶ CLAVEL, Sandrine. *Droit international privé*, s. 164; PARISOT, Valérie. *Le droit international privé en schémas*, s. 120.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ JOUBERT, Natalie. *La notion de liens suffisants avec l'ordre juridique (Inlandsbeziehung) en droit international privé*, s. 233.

první manželka Francouzka,⁴⁹ nebo přinejmenším tehdy, pokud účinky jdou proti zájmům první manželky.⁵⁰

4. Účinky polygamií manželství – vývoj ve 21. století

4.1 Nárok na pozůstalostní důchod

Posledně zmíněný přístup byl mírně modifikován v 21. století. V roce 2011 řešil francouzský Kasační soud obdobný případ jako ve věci *Baaziz*. Muž alžírské národnosti se oženil v roce 1970 s manželkou francouzské národnosti. V červnu 1989 uzavřel druhé manželství v Alžírsku s ženou alžírské národnosti. Rozvod s první francouzskou ženou nastal až v lednu 1990 ve Francii. Muž v roce 2003 zemřel. Francouzská žena rok poté požádala o pozůstalostní důchod, který pobíral či by mohl pobírat zemřelý muž (pojištěnec). Tento typ důchodu jí byl přiznán.⁵¹ Druhá manželka požádala také o vypořádání tohoto nároku, ale její žádost byla zamítnuta, a proto se obrátila v roce 2006 na soud. Alžírská žena mimo jiné argumentovala, že situace měla být posuzována ke dni vypořádání důchodu, tedy v době, kdy polygamií manželství již 17 let netrvalo, a navíc tehdy trvalo jen půl roku. Argumentace dále upozorňovala na to, že v roce 2003 získala francouzské občanství a během tohoto řízení o nabytí státního občanství správní orgány nenamítaly krátké polygamií manželství. Stěžovala si tak na diskriminaci a nerovné zacházení, neboť i ona byla v době rozhodování již Francouzka. Kasační soud uvedené odmítl a potvrdil rozhodnutí nižších soudů. V den uzavření druhého manželství bylo stále nerozvedeno první manželství s francouzskou ženou. Nedochozí tak k diskriminaci či porušení zásady rovnosti, neboť francouzská koncepce mezinárodního veřejného pořádku brání tomu, aby druhé manželství vyvolávalo ve Francii účinky, neboť muž v době uzavření věděl, že má uzavřené ještě jedno manželství s Francouzskou.⁵²

Lagarde ve svém komentáři k tomuto rozhodnutí poukazuje na téměř shodný skutkový stav s případem ve věci *Baaziz*. Zatímco v případě *Baaziz* byly vyloučeny ty účinky, které byly v neprospěch první francouzské manželky, v této věci byly vyloučeny všechny důsledky, které by mohlo polygamií manželství vyvolávat ve Francii, což představuje poměrně přísné řešení. Lagarde upozorňuje, že veřejný pořádek blízkosti upřednostňuje první francouzskou manželku, nicméně soudce vždy musí před uplatněním výhrady veřejného pořádku zvážit konkrétní okolnosti případu. Jako příklad uvádí dvě situace. Zaprvé, muž uzavře druhé manželství krátce před svou smrtí – první francouzská manželka by byla tímto zbavena poloviny důchodu. Zadruhé, první manželství s francouzskou manželkou trvá jen pár měsíců a druhé manželství s ženou jiné státní příslušnosti trvá několik let po zbytek života manžela.⁵³ V prvním případě lze nepochybně vnímat nespravedlnost vůči první manželce, která by měla přijít o polovinu důchodu. V druhém případě

⁴⁹ FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, bod 38.

⁵⁰ JOUBERT, Natalie. *La notion de liens suffisants avec l'ordre juridique (Inlandsbeziehung) en droit international privé*, s. 229.

⁵¹ Tzv. *la pension de réversion* je část důchodu, která může být při splnění určitých podmínek vyplácena i bývalé manželce. Srov. *Pension de réversion*. In: *Service-Public.fr* [online]. [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/N378>>.

⁵² Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 1. prosince 2011, věc č. 10-27864. In: *Légifrance* [online]. [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: <<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000024917509>>.

⁵³ LAGARDE, Paul. *Jurisprudence – Conflits de lois. Revue critique de droit international privé*. 2012, n° 2, s. 341, 343.

můžeme spatřovat nerovnost naopak vůči druhé manželce. V uvedené věci žila druhá manželka s mužem 14 let a první manželka s ním byla již 13 let rozvedená. Lagarde se ptá, zda dělení důchodu by bylo skutečně v rozporu s mezinárodním veřejným pořádkem, zvláště v této situaci, ve které polygamie trvala krátkou dobu a bez vědomí druhé manželky. Případné dělení umožňuje dvoustranná smlouva z roku 1980 uzavřená mezi Francií a Alžírskem, která stanovuje rozdělení na polovinu. Spravedlivější by ovšem bylo rozdělit důchod v poměru k délce společného života.⁵⁴

Sporů, ve kterých vystupovaly francouzsko-alžírské páry a které se řešily před Kasačnickým soudem, bylo několik. Jedná se přitom o případy také z posledního desetiletí, tudíž se zdá, že polygamie co do četnosti řešených případů je ve Francii stále aktuální otázkou (nejen mezi alžírskými občany).

V roce 2014 a 2015 francouzský Kasační soud vydal dvě rozhodnutí, která měla obdobný skutkový stav.⁵⁵ V obou případech muž alžírské národnosti uzavřel své první manželství s francouzskou ženou a druhé manželství s alžírskou ženou. První manželství bylo následně rozvedeno, druhé skončilo smrtí manžela po letech života ve Francii. Druhé manželky požádaly o pozůstalostní důchod, který jim nebyl přiznán na základě francouzského zákona o sociálním zabezpečení, neboť údajně nebyly manželkami z důvodu bigamie. Soud prvního stupně sice nároky přiznal, ale proti rozhodnutí se orgán, který má na starost vyplácení této dávky, odvolal. Každá věc se posuzovala samostatně. Problém nastal v tom, že v jednom případě odvolací soud zamítl nárok manželky, v druhém případě nárok manželce přiznal. Neúspěšné strany se obrátily na Kasační soud.

V prvním případě se na Kasační soud obrátila druhá manželka, které nebyl nárok přiznán. Podle názoru Kasačnického soudu měla pozůstalá manželka postavení manželky, protože manželství nebylo prohlášeno za neplatné. Z tohoto důvodu odvolací soud věc nespřícně posoudil a nárok měl přiznat. Manželství by muselo být prohlášeno za neplatné, aby nárok nebyl přiznán. V druhém případě se na Kasační soud obrátil orgán pro vyplácení dávek. Podle názoru Kasačnického soudu odvolací soud postupoval správně, když přiznal druhé manželce pozůstalostní důchod. Manželství nebylo prohlášeno za neplatné, proto má druhá manželka postavení pozůstalého manžela a má tak nárok na pozůstalostní důchod.⁵⁶ V obou zmíněných případech bylo manželství považováno za platné, a tudíž nemůže být zbaveno všech svých účinků. Závěr je takový, že francouzská koncepce mezinárodního veřejného pořádku nebrání uznání postavení druhé manželky jako manželky, pokud je pozůstalostní důchod přiznáván podle zákona o sociálním zabezpečení.⁵⁷

V obou případech byly nároky přiznány, i když byla první žena Francouzka. Státní příslušnost první ženy je obvykle důvodem aplikace veřejného pořádku blízkosti – blízkosti situace k fóru. Ani výhrada veřejného pořádku v kolizním smyslu nemohla být uplatněna, neboť ta se používá vůči aplikaci ustanovení cizího práva a zde se nárok na důchodovou dávku řídil francouzským vnitrostátním právem. V druhém případě bylo navíc zajímavostí, že francouzská první žena se chtěla vzdát svého nároku, a přesto jí byl přiznán.

⁵⁴ Ibidem, s. 343.

⁵⁵ Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 9. října 2014, věc. č. 13-22.499. In: *Légifrance* [online]. [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: <<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000029566916/>>; Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 12. února 2015, věc. č. 13-19.751. In: *Légifrance* [online]. [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: <<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000030240933/>>.

⁵⁶ RALSER, Élise. Jurisprudence – Conflits de lois. *Revue critique de droit international privé*. 2015, n° 3, s. 626.

⁵⁷ Ibidem, s. 628.

Jinými slovy, první manželce byl přiznán nárok plynoucí z polygammního manželství, který sama nepožadovala. Druhé manželce, která s manželem žila 13 let a vychovala děti, nebyl v původním řízení nárok přiznán.⁵⁸

V úvahu by připadala aplikace francouzsko-alžírské dvoustranné mezinárodní smlouvy. Ta se však nepoužila, neboť dopadá na manželství, ve kterých je současně více manželek. Jelikož v obou uvedených případech polygamie zanikla rozvodem prvního manželství, a tudíž v manželství v době rozhodování byla už jen jedna manželka, nebyla splněna působnost příslušného ustanovení úmluvy.⁵⁹

Ačkoliv rozhodnutí mají zřejmě omezenou působnost, neboť se vztahují k zákonu o sociálním zabezpečení, svoji relevanci si ponechávají.⁶⁰ Případy, ve kterých se rozhoduje o nárocích pro druhou manželku na základě zákona o sociálním zabezpečení, se dostávají před francouzský Kasační soud dodnes. V roce 2021 řešil soud obdobnou situaci s prakticky stejným řešením u francouzsko-marockého páru.⁶¹

Rozhodnutí ohledně dávek podle zákona o sociálním zabezpečení systematicky doplňuje rozhodnutí Kasačního soudu z října 2021. Závěr rozhodnutí je následující: i když je druhé manželství prohlášeno za neplatné, ale současně bude prohlášeno jako putativní, má tato druhá manželka ve smyslu zákona o sociálním zabezpečení postavení manželky. Pak se pozůstalostní důchod rozdělí mezi pozůstalé manžele v poměru k délce trvání obou manželství bez ohledu na to, že se manželství překrývala. Tento klíč byl určen soudem, protože na tyto případy nedopadá žádná mezinárodní úmluva či jiný právní text.⁶² Na tomto místě doplním, že o situacích, kdy manželství bylo prohlášeno za neplatné a současně za putativní, rozhodovaly francouzské soudy již dříve. Obecně také platí, že výhody putativního manželství jsou četné – putativní manželka může využívat jako oprávněná osoba svého druhu zdravotní pojištění, což je nárok, který bývá druhé manželce v polygammním manželství odepírán. V případě dobré víry ženy jsou jí zachována i dědická práva, pokud bylo manželství prohlášeno za neplatné až po smrti manžela.⁶³

4.2 Promlčení bigamie?

V prezentovaných případech v této podkapitole bylo zpravidla první manželství s francouzskou ženou rozvedeno, v jednom z případů trval stav bigamie pouze přibližně půl roku. I takovou situaci, ve které trvá polygammní manželství jen krátkou dobu, řešil francouzský Kasační soud v roce 2016. Závěr se dá vyjádřit spojením „jednou bigamista, navždy bigamista“, jak příhodně vyjadřuje odborná literatura.⁶⁴

⁵⁸ Ibidem, s. 629–630.

⁵⁹ Ibidem, s. 631.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 23. září 2021, věc č. 20-11.745. In: *Cour de cassation* [online]. [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: <<https://www.courdecassation.fr/en/decision/614c18209b7cbebe948da267>>.

⁶² Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 21. října 2021, věc. č. 20-17.462. In: *Cour de cassation* [online]. [cit. 2022-1-8]. Dostupné z: <<https://www.courdecassation.fr/decision/617253f26a56d842c4929198>>; Résumé rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 21. října 2021. In: *Dalloz* [online]. [cit. 2022-01-08]. Dostupné z: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=CASS_LIEUVIDE_2021-10-21_2017462#>>.

⁶³ JOUBERT, Natalie. *La notion de liens suffisants avec l'ordre juridique (Inlandsbeziehung) en droit international privé*, s. 231.

⁶⁴ GALLANT, Estelle. Refus de transcription de l'union bigamique protégée par la prescription trentenaire. *Revue critique de droit international privé*. 2017, n°. 4, s. 535.

Francouz uzavřel v roce 1964 manželství s Francouzskou. Podruhé se oženil v dubnu roku 1971 v Alžírsku s ženou alžírské národnosti, aniž by rozvedl své první manželství. K rozvodu došlo až v březnu 1973. Francouz tak žil dva roky v polygamním manželství. V roce 2014 chtěli manželé zapsat jejich oddací list do francouzského konzulárního registru. Žádosti bylo vyhověno, protože manželství bylo uzavřeno před více jak 30 lety, a tudíž žaloba na absolutní neplatnost manželství z důvodu bigamie je promlčena. Státní zástupce ovšem namítal přepis manželství do registru s ohledem na porušení mezinárodního veřejného pořádku. Kasační soud zamítl žádost o zapsání manželství do registru, neboť nižší soudy nesprávně interpretovaly aplikovatelnou francouzskou právní normu. Závěr je takový, že proti bigamnímu manželství, které je v rozporu s francouzským mezinárodním veřejným pořádkem a je tak důvodem pro absolutní neplatnost, může státní zástupce platně vznést námitku přepisu do francouzských matrik, i když je promlčena možnost podat žalobu na absolutní neplatnost.⁶⁵

Argumentace v tomto rozhodnutí z roku 2016 se částečně liší od argumentace v předchozích rozhodnutích, ve kterých bylo judikováno, že pokud manželství není prohlášeno za neplatné, pak nemůže být zbaveno účinků. Odlišnost spočívá v tom, že platné manželství nelze zapsat, protože narušuje francouzský mezinárodní veřejný pořádek. Další rozdíl spočívá ve skutečnosti, že v tomto rozhodnutí bylo aplikovatelné francouzské právo, protože muž byl Francouz. Francouzské právo nepovoluje polygamii – v předchozích případech osobní statut muže a druhé ženy povoloval polygamii.⁶⁶ Odmítnutí zapsat manželství do matriky znamená nepříjemnosti pro daný pár – žena například nemůže požadovat francouzské občanství či nemůže získat povolení k pobytu ve Francii.⁶⁷

Komentáře upozorňují, že francouzský Kasační soud v této věci aplikoval článek 6 francouzského občanského zákoníku, který se ale týká vnitrostátního veřejného pořádku.⁶⁸ Připomínám, že ten je francouzskou teorií i praxí chápán soubor norem, které nemohou být zrušeny dohodou stran (tzv. kogentní normy). Ne všechno, co je vnitrostátním veřejným pořádkem, je současně mezinárodním veřejným pořádkem (čili veřejným pořádkem ve smyslu mezinárodního práva soukromého). Nutno podotknout, že polygamie spadá do obou kategorií.⁶⁹ Francouzský Kasační soud by měl uplatnit správně mezinárodní veřejný pořádek vůči ustanovení zahraničního práva, které je zjevně v rozporu se základními francouzskými koncepcemi. V tomto případě bylo ale rozhodné právo francouzské a aplikace veřejného pořádku mířila proti potlačení nežádoucích účinků, které francouzské právo způsobuje v situaci vytvořené v zahraničí. Navíc veřejný pořádek by měl být zohledněn ve vztahu ke konkrétnímu skutkovému stavu, nikoliv abstraktně. Soud měl při zohlednění veřejného pořádku vzít v potaz běh času (trvání manželství, dobu od rozvodu). Druhé manželství v době jeho uzavření by bylo neplatné z důvodu existence prvního manželství, ale francouzské právo stanovuje třicetiletou promlčecí lhůtu, která uplynula (zde přes 40 let). Kdyby byl zohledněn veřejný pořádek v návaznosti na konkrétní skutkový

⁶⁵ Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 19. října 2016, věc č. 15-50.098. In: *Légifrance* [online]. [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: <<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000033297169/>>.

⁶⁶ GALLANT, Estelle. *Refus de transcription de l'union bigamique protégée par la prescription trentenaire*, s. 536–537.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 538.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 539; MONÉGER Françoise. *Mariage. – Bigamie. – Transcription. – Ordre Public International. – Nullité Absolue. – Prescription*. *Journal du droit international*. 2017, n° 2, s. 5.

⁶⁹ *Srov. např. GUILLAUMÉ, Johanna. Le droit international privé en tableaux*, s. 77.

stav, možná by nebyl aplikován, a to s ohledem na jeho vlastnost relativity v čase – to, co bylo kdysi v rozporu s mezinárodním veřejným pořádkem, nemusí být nutně dnes.⁷⁰

4.3 Rozhodnutí v dalších oblastech souvisejících s polygamií

Další rozhodnutí Kasačního soudu, které doplňuje různé oblasti související s polygamií, pochází z listopadu 2021. Skutkový stav byl jednoduchý – již ženatý libyjský muž uzavřel v Libyi s ženou libyjské národnosti druhé manželství. Tato manželka následně podala žádost o rozvod ve Francii. Soud první instance označil žádost za nepřipustnou, protože se jednalo o bigamii, kterou francouzské právo nepřipouští. Manželství tudíž právně neexistovalo, a nemohlo tak být rozvedeno. Tuto argumentaci Kasační soud odmítl. Soud nižší instance vůbec neaplikoval kolizní normy, aby určil rozhodné právo pro způsobilost osob uzavřít manželství. Dospěl by k závěru, že způsobilost se řídí libyjským právem, které připouští polygamií (podle státní příslušnosti každého z manželů, která v tomto případě odkazovala v obou případech na libyjské právo). Použití práva nesmí být v rozporu s francouzským mezinárodním veřejným pořádkem. Zde Kasační soud připomněl oslabené účinky veřejného pořádku – právo bylo platně nabyto v zahraničí bez podvodu. Francouzskému soudu tedy nebránilo, aby manželství zrušil. Rozhodnutí bylo vydáno, aby byla doplněna stávající judikatura do výčtu práv, která jsou ve Francii přiznávána druhé manželce – v tomto případě právo na zrušení manželství. Navíc tím, že soud zruší bigamní manželství, přispěje k tomu, že bude ve Francii přítomen svazek v podobě monogamního manželství.⁷¹

V době uzavření článku (leden 2022) vynesl francouzský Kasační soud rozhodnutí, které se týkalo muže, jenž uzavřel první manželství v roce 1988, druhé následně v roce 2003, přičemž první rozvedl v roce 2009. Druhá manželka získala mezitím francouzské státní občanství, proti čemuž se vyslovilo v roce 2017 státní zastupitelství. Bigamie je překážkou pro získání francouzského státního občanství. Bylo také konstatováno, že polygamie francouzských manželů sama o sobě stačí, abychom dospěli ke konstatování absence životního společenství manželů – což je jedním z kritérií při nabývání státního občanství tímto způsobem.⁷²

Závěrem lze říci, že Francie má četné zkušenosti s otázkami spojenými s polygamním manželstvím, které se řešily až u Kasačního soudu. Protože se jedná také o otázku politikou, objevily se v posledních dvou letech na úrovni zákonodárné i výkonné moci diskuze, jak polygamií ve Francii omezit. Návrhy jsou takové, aby polygamním osobám nebylo

⁷⁰ GALLANT, Estelle. *Refus de transcription de l'union bigamique protégée par la prescription trentenaire*, s. 539–541; MONÉGER Françoise. *Mariage. – Bigamie. – Transcription. – Ordre Public International. – Nullité Absolue. – Prescription*, s. 8.

⁷¹ Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 17. listopadu 2021, věc č. 20-19.420. In: *Légifrance* [online]. [cit. 2022-01-08]. Dostupné z: <<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000044352185?isSuggest=true>>; Bigamie: des règles de conflit de lois en matière de divorce. In: *Dalloz* [online]. 6. 12. 2021 [cit. 2022-01-08]. Dostupné z: <<https://actu.dalloz-etudiant.fr/a-la-une/article/bigamie-des-regles-de-conflit-de-lois-en-matiere-de-divorce/h/14fa637cfee5bc3442bc87f572b87869.html>>; k veřejnému pořádku a rozvodu založeném na druhém manželství viz také JOUBERT, Natalie. *La notion de liens suffisants avec l'ordre juridique (Inlandsbeziehung) en droit international privé*, s. 236 an.

⁷² Rozhodnutí francouzského Cour de Cassation ze dne 12. ledna 2022, věc č. 20-50.036. In: *Cour de cassation* [online]. [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: <https://www.courdecassation.fr/decision/61de7d4dfc57de8d136e0674?judilibre_chambre%5B0%5D=civ1&search_api_fulltext=&expression_exacte=&date_du=&date_au=&sort=datedesc&items_per_page=&op=Filter&page=1&previousdecisionpage=1&previousdecisionindex=0&nextdecisionpage=1&nextdecisionindex=2>.

vydáváno povolení k pobytu. Pokud se vypátrají osoby, které žijí v polygammním manželství a mají povolení k pobytu, může jim být toto povolení odebráno.⁷³

5. Adaptace francouzského hmotného práva na polygammní manželství

Výše bylo uvedeno, že nastávají situace, ve kterých je oběma manželkám přiznán určitý nárok plynoucí z polygammního manželství. Například obě ženy mají nárok na dědictví majetku, který se nachází ve Francii. Nicméně pokud je rozhodným právem pro dědictví francouzské právo, které je vytvořeno pro monogammní manželství, jak může být aplikováno na dvě ženy?

Otázka, kterou je vhodné nejdříve zodpovědět, zní, zda polygammní manželství může být zařazeno do francouzského pojetí manželství, aby vyvolávalo stejné účinky jako manželství.⁷⁴ Jedná se o rozšíření konceptu pojmu manželství. Aby bylo možné zacházet s polygammním manželstvím ve Francii, musí být pojem manželství prohlouben tak, aby pod něj bylo možné polygammní manželství podřadit.⁷⁵ V tomto smyslu se hovoří o tzv. substituci. Ta je dána v případě, pokud cizí institut (polygammní manželství) je dostatečně ekvivalentní s tuzemským institutem (monogammní manželství). Následně polygammní manželství může vyvolat účinky ve Francii.⁷⁶ Substitute předpokládá existenci dostatečných společných znaků, což náleží soudu, aby určil, co tvoří podstatu daného institutu. Aby právo určené pro monogammní manželství mohlo poskytovat požadovaný účinek, musí toto právo být ochotno upustit od určitých požadavků, které klade na pojetí monogammní povahy manželství za předpokladu, že existuje celková či podstatná ekvivalence s polygamií nastavenou podle cizího práva.⁷⁷ Postačí přitom, pokud je ekvivalence dostatečná. Mezi monogammním a polygammním manželstvím lze najít stejné základní rysy, jako je výměna souhlasu manželů s úmyslem uzavřít manželství, jehož cílem je vyvolat osobní a majetkové účinky. I když je ekvivalence připuštěna, účinky nemohou být stejné, protože v polygammním manželství jsou alespoň dvě manželky.⁷⁸ Je potřeba adaptovat (přizpůsobit) francouzské hmotné právo této situaci.

V odborné francouzské literatuře se objevuje zpravidla příklad s dědickým právem v návaznosti na případ *Bendeddouche* z roku 1980, kde bylo rozhodnuto, že nárok na dědictví mají obě alžírské manželky, přičemž rozhodné právo pro dědické poměry je právo francouzské. Stále se aplikuje francouzské dědické právo, ale je potřeba zahrnout do definice manželky pluralitu manželek.⁷⁹ Toto francouzské hmotné právo je nutno upravit (adaptovat) tak, aby obě manželky sdílely nároky plynoucí z dědického práva, které jim náležejí po

⁷³ Srov. novinové články dostupné na internetu, např. Le gouvernement veut s'attaquer à la «polygamie de fait». In: L'OBS [online]. 5. 10. 2020 [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <<https://www.nouvelobs.com/politique/20201005.OBS34316/le-gouvernement-veut-s-attaquer-a-la-polygamie-de-fait.html>>; Le Sénat vote pour le renforcement de la lutte contre la polygamie en France. In: *Public Senat* [online]. 2. 4. 2021 [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <<https://www.publicsenat.fr/article/parlementaire/le-senat-vote-pour-le-renforcement-de-la-lutte-contre-la-polygamie-en-france>>.

⁷⁴ GUILLAUMÉ, Johanna. *Le droit international privé en tableaux*, s. 70.

⁷⁵ ALLAROUSSE, Veronique. A Comparative Approach to the Conflict of Characterization in Private International Law. *Case Western Reserve Journal of International Law*. 1991, Vol. 23, No. 3, s. 504; FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, bod 12.

⁷⁶ GUILLAUMÉ, Johanna. *Le droit international privé en tableaux*, s. 70.

⁷⁷ BUREAU, Dominique – MUIR WATT, Horatia. *Droit international privé*, s. 566.

⁷⁸ GUILLAUMÉ, Johanna. *Le droit international privé en tableaux*, s. 71.

⁷⁹ FADLALLAH, Ibrahim – TEXIDOR, Christine. *Polygamie*, bod 43.

pozůstalém manželovi.⁸⁰ Stejným způsobem, rozdělením, lze vypořádat i jiné než dědické nároky (například výživné či pozůstalostní důchod), pokud to povaha nároku umožňuje. Limity jsou dány mezinárodním veřejným pořádkem, zejména veřejným pořádkem blízkosti, pokud je dána úzká vazba na stát fóra, který o účincích rozhoduje.

V osmdesátých letech minulého století uváděl Droz jako příklad účinků polygamního manželství, které není možné adaptovat, účinky v oblasti sociálního zabezpečení právě v situaci, pokud je dána vazba na stát v podobě státní příslušnosti první manželky. Jeho odůvodnění směřovalo také do ekonomické roviny. Podle něj konflikty civilizací znamenají současně ekonomický konflikt, protože sociální zákonodárství evropských zemí není uzpůsobeno z ekonomického hlediska tomu, aby podporovalo nároky pro polygamní rodiny.⁸¹ Tento názor se zdá v některých oblastech, alespoň pokud jde o pozůstalostní důchod, překonán, jak analyzovala výše uvedená judikatura. V jiných oblastech, jako je zdravotní pojištění, nejsou obě manželky uznávány jako oprávněné osoby, nýbrž je uznána pouze první z manželek.⁸²

V této souvislosti se může objevit a také se objevuje otázka případné diskriminace. V souvislosti s pozůstalostním důchodem ji v belgické literatuře představil Carlier. Žena marocké národnosti a žena belgické národnosti mají sdílet pozůstalostní důchod. Kdyby nebyla polygamie či by nebyly přiznány účinky z polygamního manželství, náležel by belgické manželce celý pozůstalostní důchod. Pokud přiznáme účinky polygamního manželství, budou muset pozůstalostní důchod sdílet a každá žena dostane polovinu. Tím by belgická manželka mohla být diskriminována. Na druhou stranu, pokud preferujeme ženu belgické národnosti a přiznáme jí celý důchod, pak je situace diskriminační pro marockou ženu, která místo poloviny nedostane nic.⁸³

6. Stručné představení belgického přístupu

Další stát, který má rovněž zkušenosti s polygamním manželstvím před svými soudy, je Belgie. Belgie je stát, který má v různých ohledech blízko k Francii. Belgické soudy využívají k argumentaci při uznání účinků různé podoby veřejného pořádku obdobně jako soudy francouzské.

Belgický Kasační soud potvrdil v roce 2007 rozhodnutí soudu nižší instance, že belgický mezinárodní veřejný pořádek brání uznání účinků manželství platně uzavřeného v zahraničí, pokud jeden z manželů měl v době vzniku manželství uzavřené již jedno manželství, ještě nerozvedené, s osobou, jejíž osobní statut nepřipouští polygamii. Jednalo se o situaci, ve které zemřel muž marocké státní příslušnosti, který měl první ženu Belgičanku a druhou ženu Maročanku. V době smrti nebylo rozvedeno žádné manželství. Druhá žena žádala o pozůstalostní důchod. Soud odmítl uznat jakékoliv účinky polygamního manželství platně uzavřeného v zahraničí. Byl aplikován veřejný pořádek blízkosti, který přesahoval územní spojení s Belgií – blízkost k belgickému teritoriu byla dána nejen státní

⁸⁰ GUILLAUMÉ, Johanna. *Le droit international privé en tableaux*, s. 71.

⁸¹ DROZ, Georges. *Regards sur le droit international privé comparé. Recueil des cours 1991*. Dordrecht – Boston – London: Martinus Nijhoff Publishers, 1992, Vol. 229, s. 370–371.

⁸² JOUBERT, Natalie. *La notion de liens suffisants avec l'ordre juridique (Inlandsbeziehung) en droit international privé*, s. 224.

⁸³ CARLIER, Jean-Yves. *Quand l'ordre public fait désordre. Revue Générale de Droit Civil Belge*. 2008, an. 22, n°. 9, s. 530.

příslušností první manželky, ale byla by dána také s jakýmkoliv právem, které respektuje princip rovnosti pohlaví.⁸⁴

V roce 2014 belgický Kasační soud řešil opět spor o pozůstalostní dávky. Muž marocké státní příslušnosti se oženil v roce 1950 s první manželkou Maročankou v Maroku. Tato žena žila od roku 1971 v Belgii a v roce 2001 získala belgické státní občanství. Muž, který pobíral v Belgii starobní důchod, v roce 2009 zemřel. Manželce byl přiznán pozůstalostní důchod. Současně tentýž rok požádala o pozůstalostní důchod druhá žena, Maročanka, která se oženila s mužem v roce 1987 a měla s mužem tři děti. Orgán, který vyplácí dávky, snížil první ženě důchod na polovinu a přiznal druhé ženě také polovinu důchodu. První žena se obrátila na soud, který rozhodl, že má nárok na celý důchod. Spor se dostal až před belgický Kasační soud. Ten uvedl, že belgický mezinárodní veřejný pořádek zpravidla nebrání uznání účinků manželství platně uzavřeného v zahraničí v souladu s vnitrostátním právem manželů, i když jeden z manželů měl v době vzniku manželství uzavřené již jedno manželství, ještě nerozvedené, přičemž toto první manželství bylo uzavřeno v zahraničí s osobou, jejíž osobní statut povoluje polygamii.⁸⁵ Kasační soud zjevně aplikoval koncept oslabených účinků veřejného pořádku. Bylo rozhodnuto, že důchod se měl rozdělit mezi dvě manželky. Soud nižšího stupně nezdůvodnil své rozhodnutí, proč jsou účinky druhého manželství v rozporu s belgickým mezinárodním veřejným pořádkem. Neučinil tak ani s poukazem na to, že první manželka, která žila v Belgii od roku 1971, získala belgické státní občanství, ani s ohledem na to, že nebyla informována o druhém manželství muže. Nebylo poukázáno ani na skutečnost, že druhá manželka žila vždy v Maroku a manželství oznámila až následně.⁸⁶

Jako poslední uvedu rozhodnutí belgického soudu nižšího stupně (*Tribunal de famille*) z října roku 2019. Muž marocké státní příslušnosti se oženil s první ženou Belgičankou v roce 1978 a následně v roce 1981 uzavřel druhé manželství v Maroku s druhou ženou Maročankou, aniž by své první rozvedl. První manželství bylo rozvedeno dva roky po uzavření druhého manželství. Muž získal belgickou státní příslušnost v roce 2000, druhé manželství bylo zapsáno v příslušné belgické matrice. Muž měl nárok na důchod, ale orgán pro vyplácení důchodu odmítl důchod přiznat, protože muž uzavřel druhé manželství v době, kdy byl stále ženatý s první belgickou ženou. Podle orgánu se jedná o rozpor s mezinárodním veřejným pořádkem, jelikož polygamie není v Belgii povolena. Druhé manželství však bylo platně v zahraničí uzavřeno (rozhodné právo bylo marocké, které tehdy povolovalo polygamii, muž i druhá žena byli maročtí občané). Soud připomněl, že judikatura se v této oblasti posunula a polygamie není již absolutně zakázána, některé

⁸⁴ Ibidem, s. 525, 530.

⁸⁵ Rozhodnutí belgického Cour de cassation ze dne 15. prosince 2014, věc. č. S.14.0030.F. In: *Juricaf* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <<https://juricaf.org/arret/BELGIQUE-COURDECASSATION-20141215-S140030F>>.

⁸⁶ Ibidem. V tomto případě byla docela pestrá argumentace stran i soudu nižší instance. Diskuse se vedla okolo povahy výhrady veřejného pořádku a existence mezinárodní úmluvy mezi Belgií a Marokem, která stanovuje rozdělení pozůstalostního důchodu rovným dílem. Rozdělení je možné tehdy, pokud není aplikována výhrada veřejného pořádku. Soud nižší instance připomněl princip veřejného pořádku blízkosti. Mimo jiné zazněla argumentace, že výhrady veřejného pořádku se lze dovolávat jen za okolností, které jsou rovnocenné okolnostem z případu roku 2007 (belgická státní příslušnost první manželky ke dni uzavření druhého manželství). Nicméně připomíná se hodnocení účinků vždy v konkrétním případě. Blízkost k belgickému právnímu řádu je nutné posuzovat na základě kombinace několika kritérií, například podle délky pobytu v Belgii či úmyslu stran. Navíc vyplácení dávek sociálního zabezpečení je zpravidla podmíněno výkonem činnosti nebo pravidelným pobytem na území státu, nikoliv státní příslušností stran.

situace mohou být připuštěny. Výslovně se odkazuje na rozhodnutí z roku 2014. Belgické orgány se nepodílí na vytvoření neslučitelné situace (polygamie), ale pouze hodnotí účinky situace platně vzniklé v zahraničí. Situace by se měla hodnotit *ad hoc*, a to na základě intenzity spojení s Belgií a závažnosti vyvolaných účinků. Intenzita situace byla slabá (muž i druhá žena byli Maročané, druhá žena žila v Maroku, do Belgie se přestěhovala až několik let po rozvodu jejího muže s první ženou), stejně tak účinky nebyly tolik závažné (v Belgii žili přes 30 let, budovali stabilní rodinný život, měli čtyři děti). Rovněž první manželce nebyla tímto způsobena škoda. Soud odmítl aplikaci mezinárodního veřejného pořádku.⁸⁷

Rozhodnutí belgických soudů či argumentace stran v nich uvedená často odkazuje na předchozí judikaturu. Belgické soudy znají koncept oslabených účinků veřejného pořádku i veřejného pořádku blízkosti. Ohledně druhého konceptu nastal posun – zatímco v rozhodnutí z roku 2007 nebyly uznány žádné účinky polygamního manželství s ohledem na mezinárodní veřejný pořádek, protože první žena byla Belgičanka, v rozhodnutí z roku 2019 je připomínáno, že při aplikaci veřejného pořádku je potřeba jako vodítka brát v úvahu intenzitu situace k Belgii a závažnost účinků, které by mohly být uznáním vyvolány.

7. Význam pro Českou republiku

České soudy doposud neřešily případy, ve kterých by musely rozhodnout o platnosti či účincích polygamního manželství. To je dáno jak historickými, tak současnými společenskými událostmi. Specifikum Francie spočívá v tom, že dříve kolonizovala africké země, z nichž v některých byla či je povolena polygamie. Vliv na četnost výskytu těchto manželství na území Francie má i geografická vzdálenost mezi Francií a zeměmi severní Afriky (zejména Alžírsko, Maroko či Libye). Uvedené však neznamena, že ani v budoucnu se české orgány nebudou vypořádávat s polygamním manželstvím. To se na našem území může vyskytnout například v souvislosti s migrací muslimů na evropský kontinent.

Rozbor francouzské judikatury může být pro české orgány inspirující, protože analyzované principy jsou poměrně lehce přenositelné i na české poměry. K polygamnímu manželství na území České republiky se doposud jen stručně vyjadřuje především odborná literatura, která v základu shrnuje a potvrzuje zde zmíněná zacházení. Například Rozehnalová v souvislosti s aplikací institutu výhrady veřejného pořádku uvádí, že jinak bude hodnocena otázka vzniku polygamního manželství a jinak dědické či vyživovací nároky vzniklé na základě takového manželství.⁸⁸ Obdobně Kučera uvádí možnost přiznat například dědické nároky manželce z polygamního manželství. Argumentuje tvrdostí a nespravedlivým zacházením s takovou manželkou v případě nepřiznání nároku a nedostatečně intenzivním vztahem případu k tuzemskému území, což je jedna z podmínek aplikace výhrady veřejného pořádku.⁸⁹ O substituci polygamního manželství za monogamní manželství podle českého práva a následné adaptace českých hmotněprávních norem literatura nepíše.

⁸⁷ Rozhodnutí bruselského Tribunal de famille ze dne 24. října 2019. In: *lpr.be* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://www.ipr.be/sites/default/files/rechtspraak/20194_20191024.pdf>.

⁸⁸ ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Institut českého mezinárodního práva soukromého*, s. 180.

⁸⁹ KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*, s. 194.

Po vzoru francouzských soudů bych doporučil českým orgánům vyhodnotit vždy pečlivě skutkový stav případu a v návaznosti na to rozhodnout. Pokud se v polygamním manželství nachází jen osoby, jejichž osobní statut povoluje polygamii, můžeme nároky polygamních osob přiznat, a to na základě oslabených účinků veřejného pořádku. Typicky v situaci, pokud muž zanechá na území České republiky nemovitý majetek. Nárok na dědění majetku by byl přiznán oběma polygamním manželkám v případě, že manželství byla platně uzavřena v zahraničí bez podvodu. České orgány by měly respektovat práva plynoucí manželkám a neměly by uplatnit výhradu veřejného pořádku v plné své podobě, protože vazba případu k území České republiky není natolik intenzivní.

Jiná situace by nastala, pokud by první žena byla české státní příslušnosti. V takovém případě je vazba na území České republiky intenzivnější. První žena by mohla být diskriminována, pokud by určité nároky (výživné, dědictví či pozůstalostní důchod) měly být rozděleny mezi ni a druhou manželku. Místo celého nároku by dostala určitou část. Současně druhá manželka, jejíž osobní statut povoluje polygamii, by mohla být diskriminována, pokud by neměla dostat nic, protože by legitimně jako manželka očekávala, že nároky jí budou rovněž přiznány. V obecné rovině se lze přiklonit ke dvěma skutečnostem. Zaprvé, pokud druhé manželství není prohlášeno za neplatné, mělo by nějaké účinky vyvolávat – alespoň ty, ze kterých neplyne nevýhoda pro první českou ženu. Zadruhé, měly by být brány v úvahu všechny rozhodné okolnosti případu, kam bych zařadil délku obou manželství, délku trvání stavu bigamie, zda bylo některé manželství rozvedeno, zda první manželka věděla o tom, že muž uzavřel další manželství či zda druhá manželka věděla, že muž má již uzavřeno nějaké manželství, nebo zda osoby pracovaly na území České republiky pro nároky plynoucí ze sociálního zabezpečení.

Rozdíl v přístupu Francie a České republiky může spočívat také v právním základu. Francie má uzavřeny bilaterální smlouvy s některými zeměmi, které povolují polygamii. Tyto smlouvy upravují i rozdělení některých nároků. Pokud neupravují, může princip rozdělení určit soud. Česká republika nemá uzavřeny žádné bilaterální smlouvy, ve kterých by byla stanovena pravidla pro rozdělení nároků plynoucích polygamním manželkám. Nicméně ono pravidlo může soud stanovit právě se zohledněním skutkových okolností každého případu a nároky poměrně rozdělit například podle délky trvání manželství. Připouštím, že tento způsob by mohl vést až k soudcovské libovůli. Nicméně tu je možné minimalizovat, pokud rozdělení bude dané na základě objektivního kritéria podle délky obou (či více) manželství. Soud vezme či vypočítá částku, která má být rozdělena, a tu poměrně manželkám rozdělí. Soudcovská libovůle by mohla nastat při zohledňování dalších rozhodných okolností případu – nicméně to by mohla nastávat soudcovská libovůle při řešení jakéhokoliv sporu, protože každý případ by měl být rozhodován na základě individuálního skutkového stavu případu bez ohledu na to, zda je řešena před soudy polygamie či jakákoliv jiná věc. V případě budoucího četnějšího výskytu české judikatury ohledně polygamie je pak na Nejvyšším soudu ČR, aby případnou judikaturu sjednocoval.

Závěr

Francie má poměrně bohatou zkušenost s výskytem polygamního manželství na svém území. Ačkoliv počet polygamních manželství tvoří zanedbatelnou část populace, před soudy včetně francouzského Kasačního soudu se otázky související s polygamií dostávají docela často. To je dáno zejména historickými okolnostmi v podobě kolonizace části Afriky, kde byla či dodnes je v některých zemích polygamie povolena.

Postoj Kasačního soudu k polygamnímu manželství se v minulosti průběžně vyvíjel. Ralsler uvedl, že rodinné peripetie francouzsko-alžírských párů ve Francii jsou dobrým příkladem různých odstínů mezinárodního práva soukromého jak pro teoretiky, tak praktiky této disciplíny.⁹⁰ Jak dokazuje tento článek, nelze nic jiného než s tímto názorem souhlasit.

Pokud bylo polygamní manželství uzavřeno v zahraničí, nemusí být proti němu vždy uplatněna výhrada veřejného pořádku v plné své podobě, ale v závislosti na skutkovém stavu mohou být uplatněny oslabené účinky veřejného pořádku či veřejný pořádek blízkosti. Oslabené účinky veřejného pořádku soud aplikuje tehdy, pokud polygamní manželství bylo platně uzavřeno v zahraničí bez podvodu a intenzita případu k francouzskému území je slabá. Jedná se o situace, ve kterých polygamní manželství je tvořeno výlučně osobami, jejichž osobní statut povoluje polygamií, a soud rozhoduje například o dědickém nároku v důsledku majetku nacházejícího se na území Francie.

Vazba na francouzské území je silnější, pokud první manželka má francouzskou státní příslušnost. V těchto případech soudy aplikují veřejný pořádek blízkosti. Původně nemohly být přiznány ve Francii ty účinky polygamního manželství, které byly v neprospěch první manželky. Později byl tento přístup zpřísněn, a to tak, že žádné účinky nemohou být přiznány, pokud je první manželka Francouzka. Dalším přístupem bylo (a stále je), že dokud není manželství prohlášeno za neplatné, vyvolává určité účinky. Tento názor byl upřesněn tak, že vybrané účinky mohou být uznány ve Francii i tehdy, pokud je manželství prohlášeno sice za neplatné, ale současně za putativní. Francouzský Kasační soud neřeší jen nároky jako jsou dědictví, pozůstalostní důchod či výživné, ale vyjadřuje se k dalším otázkám souvisejících s polygamií – bydlení ve společné domácnosti, možnosti požádat o rozvod či důsledkům do veřejného práva v podobě práva na pobyt či získání státního občanství.

V jednom případě stojí za povšimnutí, že smysl a účel veřejného pořádku francouzský Kasační soud použil tehdy, když bylo rozhodné právo francouzské, což je pozoruhodná aplikace, neboť veřejný pořádek se aplikuje proti nežádoucím účinkům cizího práva určeného na základě kolizních norem.

Pokud jsou nároky přiznány, musí dojít k adaptaci francouzského hmotného práva, které je jinak určené pro monogamní manželství, tak, aby bylo zachováno právo plynoucí dvěma (či více) manželkám.

Závěrem lze konstatovat, že výše uvedené přístupy je možné aplikovat i před českými orgány. Postoj francouzského Kasačního soudu by měl být inspirující pro soudy jiných zemí, neboť přístup soudu byl formulován celá desetiletí a lze jej považovat za propracovaný. Skutečnost, že se jedná o stále aktuální téma, dokazuje několik rozhodnutí z roku 2021. Lze očekávat, že judikatura bude přibývat i v následujících letech.

⁹⁰ RALSER, Élise. *Jurisprudence – Conflits de lois*, s. 623.

Analysis of the French Approach to Polygamous Marriage as an Islamic Family Law Institute

Radovan Malachta (<https://orcid.org/0000-0001-8428-2946>)

Abstract: The number of persons who come from countries influenced by the Islamic religion is increasing in Europe for various grounds. As a result of this, Islamic institutes that are forbidden or unknown to the European legal systems, such as polygamous marriage, may be present in European states. The practical experience of each state with polygamy varies. One of the states that has such experience is France. The paper analyses the French approach based on pivotal case law and literature to polygamous marriage from the 1950s to the present. The article focuses on the recognition of the effects of a polygamous marriage validly concluded abroad, such as the right to maintenance, inheritance or pension, with respect to any possible conflict with French international public policy. The article further deals with the adaptation of French substantive law, which is determined for monogamous marriage, to polygamous marriage. In the final chapters, there is introduced the approach of another francophone country (Belgium) and the possible relevance for the Czech Republic.

Keywords: polygamy, France, international public policy, ordre public exception, adaptation